

Regeringens proposition

1976/77: 81

om bokhandelsstöd

beslutad den 3 mars 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås olika stödåtgärder för bokhandeln under en försöksperiod av tre år. Kreditstöd föreslås utgå till främst fullsorterade boklådor på mindre och medelstora orter. Stödet omfattar avskrivnings- och investeringslån för sammanlagt 1,4 milj. kr. budgetåret 1977/78 samt statliga kreditgarantier inom en ram av 1,5 milj. kr. Kreditstödet skall enligt förslaget handläggas av Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag som ägs av Svenska bokförläggareföreningen. Det bokhandelsägda distributionsföretaget Seelig föreslås vidare få 1,1 milj. kr. i stöd för sitt kompletteringslager. Kompletteringslagret underlättar för de mindre och medelstora boklådorna att hålla ett brett sortiment. Vidare föreslås statligt stöd till företagsledarutbildning inom bokhandelsbranschen. Möjligheterna att utbilda bokhandelsmedhjälpare vid bibliotekshögskolan i Borås kommer att prövas. Slutligen föreslås att ett försök med postorderförsäljning av böcker genomförs i Norrbottens län.

Förslag till

Lag om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrives följande.

1 § Enligt de närmare föreskrifter som beslutas av regeringen får Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag pröva frågor om kreditstöd av statliga medel till bokhandel.

2 § Den som hos Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag har tagit befattning med ärende enligt denna lag får ej obehörigen yppa vad han därvid har erfarit om affärs- eller driftsförhållanden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977 och gäller till utgången av juni 1980.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET
Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-03-03

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burén, Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om bokhandelsstöd

1 Inledning

På uppdrag av chefen för utbildningsdepartementet har en särskild sakkunnig¹ utrett bokhandels situation och behovet av statligt stöd till bokdistributionen. Den sakkunnige har avgett betänkandet (Ds U 1976: 17) Stöd till bokhandeln.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av postverket, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens kulturråd, skolöverstyrelsen (SÖ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) – som bifogat yttrande av styrelsen för bibliotekshögskolan –, näringsfrihetsombudsmannen (NO), konsumentverket, statens industriverk, Bibliotekstjänst AB, Centralorganisationen SACO/SR, Författarförlaget, Institutet för företagsledning, Kooperativa förbundet (KF), Kristna bokförläggareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Pressbyråföretagen AB, AB Seelig & Co. (Seelig), Studieförbundet Vuxenskolan, Svenska antikvariatsföreningen, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Svenska bokhandelsmedhjälpareföreningen, Svenska kommunförbundet, Sveriges allmänna biblioteksforening, Sveriges B-bokhandlareförbund, Sveriges författarförbund, Sveriges grossistförbund och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

¹ Generaldirektören Lars Ag

2 Nuläge

2.1 Bakgrund

Före år 1970 skyddades handeln med böcker av ett system av konkurrensbegränsningar. Bokbranschen åtnjöt bl. a. dispens från bruttoprisförbudet, vilket medförde att försäljningspriset på böcker fastställdes av förläggarna och inte av återförsäljarna. Systemet innefattade vidare etableringskontroll och ensamrättsförsäljning. Svenska bokförläggareföreningen tillsatte kommissionärer för bokförsäljning. Dessa var uppdelade i tre klasser, nämligen A-kommissionärer, B-kommissionärer och lantbokhandlare. A-kommissionärerna erhöll i stort sett samtliga böcker i kommission från medlemsförlagen. De övriga kommissionärerna hade ett mera begränsat åtagande men kunde på kundernas begäran anskaffa alla slags böcker.

Ensamrättsförsäljningen innebar att endast kommissionärerna fick sälja läroböcker och andra böcker över en viss prisgräns. År 1970 var denna gräns satt till ett konsumentpris av 19 kr., exkl. varuskatt. Kommissionären på en ort hade ensamrätt till försäljning till bl. a. ortens folkbibliotek och skolor.

Det dåvarande näringsfrihetsrådet beslöt år 1965 att dispensen från bruttoprisförbudet på böcker skulle upphöra fr. o. m. den 1 april 1970. Rådet motiverade sitt beslut bl. a. med att konkurrensbegränsningarna hämmade utvecklingen av nya former för spridning av böcker. Av ett friare system väntade man sig bl. a. att handeln med böcker skulle rationaliseras och att böcker skulle bli tillgängliga för försäljning på fler ställen än vad som blivit fallet genom kommissionärssystemet.

Enligt Svenska bokförläggareföreningens statistik över försäljning av allmänlitteratur (dvs. svensk litteratur utom massmarknadslitteratur och läroböcker) uppgick medlemsförlagens totala fakturerade försäljning för redovisningsåret 1975/76 till ca 390 milj. kr., motsvarande ett beräknat konsumentvärde av ca 535 milj. kr. Den totala försäljningen av allmänlitteratur uppskattas till ett konsumentvärde av 725 milj. kr.

Efter april 1970 säljs böcker till allmänheten i olika slag av detaljhandel vid sidan av fackbokhandeln. I ökande utsträckning förekommer också direktförsäljning från förlagen till allmänheten genom de s. k. bokklubbarna. I det följande redogörs för de olika kommersiella distributionskanalerna för böcker i grossist- och detaljistledet. Intresset koncentreras därvid till distributionen av allmänlitteratur.

2.2 Grossistledet

Allmänlitteraturen levereras antingen direkt av förlagen till återförsäljarna eller också passerar den ett grossistled. Folkbibliotekens inköp sker nästan helt från Bibliotekstjänst AB som också handhar bindningen av biblioteksböcker.

Detaljhandeln med böcker anlitar i förekommande fall ett av de två grossistföretagen i branschen, nämligen Seelig och Pressens samdistribution AB (Presam). Seelig betjänar i huvudsak s. k. A- och B-boklådor medan Presams kunder utgörs av dels AB Svenska Pressbyråns egna kiosker och butiker, dels många andra försäljningsställen för tidningar, böcker och tidskrifter, bl. a. ett antal B-boklådor.

Seelig brukar betecknas som bokhandelns grossiströrelse. Delägare i företaget är 160 av landets ca 300 A-boklådor. Bland de tio största aktieägarna återfinns Svenska bokhandlareföreningen och dess Skånekreets. Seeligs ursprungliga uppgift var att förenkla bokhandelns arbetsrutiner genom samordning av de enskilda boklådornas rekvisitioner och förlagens leveranser. Vid sidan härav svarar Seelig numera också för distribution och lagerhållning för ett antal mindre och medelstora förlag. Vidare håller företaget ett kompletteringslager av böcker från de förlag som inte överlåtits sina lager i konsignation till Seelig utan håller eget centrallager och försäljningsorganisation. Genom konsignations- och kompletteringslagren har Seelig praktiskt taget alla tillgängliga titlar (utom läroböcker) från svenska förlag.

Till Seeligs lagerhållning är knutet ett reordersystem (SRO) som i första hand syftar till att underlätta för bokhandlarna att hålla ett brett sortiment.

Seeligs verksamhet omfattar också lager och distribution av utländska böcker, dataservice, framställning och distribution av kataloger samt upplysningstjänst för bokhandeln. Företaget erbjuder en särskild service som innebär att icke lagerförda böcker kan beställas i bokhandeln och sändas direkt hem till kunden.

Presam ingår i Pressbyråkoncernen som ägs av ett antal dags- och veckopressföretag. Av de böcker som distribueras genom Presam utgör, räknat i konsumentvärdet, ca 40 % pocketböcker av seriekaraktär och liknande massmarknadslitteratur. Presam har byggt upp ett mindre kompletteringslager centralt. Genom återförsäljare som är anslutna till Presams distributionsapparat finns det också möjlighet att beställa böcker utanför detta sortiment. Företaget har också ett lager av utländsk litteratur.

Genom att en så stor andel av det av Presam förmedlade bokurvalet består av lågprisböcker, är försäljningen räknat i antalet volymer avsevärd. De till Presam anslutna försäljningsställena finns även på de allra minsta orterna, medan Seeligs kunder främst finns på större orter och orter ned till 1 000 invånare. Som framgår av tabell 1 över inköpen av allmänlitteratur vid olika slag av bokförsäljningsställen 1975/76 svarar A-boklådorna för den överväldigande delen av inköpen. Det framgår också att Presams kunder på ett par undantag när tillhör den lägsta inköpsklassen.

Tabell 1: Bokförsäljningsställen – inköp av A-böcker (allmänlitteratur utgiven på svenska förlag, exkl. läroböcker och massmarknadslitteratur) 1975/76

Inköpsklasser tusen kr.	A-bokhandel		B-bokhandel som är grossistkund hos Seelig		Presam-kunder: B-bokhandel o. andra återförsäljare med större bokurval		- Totalt	
	Antal	milj. kr.	Antal	milj. kr.	Antal	milj. kr.	Antal	milj. kr.
– 99	48	3,0	161	4,2	387	6,2	596	13,4
100–199	59	9,0	12	1,6	4	0,6	75	11,2
200–299	48	12,0	5	1,2	1	0,2	54	13,4
300–	161	125,0	2	0,7	–	–	163	125,7
	316	149,0	180	7,7	392	7,0	888	163,7
Genomsnittsinköp		471 000 kr.		43 000 kr.		18 000 kr.		193 000 kr.

2.3 Detaljistledet

Av allmänlitteraturen som säljs genom detaljhandeln går, som framgått av det föregående, den övervägande delen genom de s. k. A-boklådorna.

A-boklådornas verksamhet grundas på det s. k. fackbokhandelsavtalet som Svenska bokhandlareföreningen har ingått med Svenska bokförläggareföreningen. Tillträde till fackbokhandelsavtalet innebär att boklådan förbinder sig att lagerhålla minst 4 000 titlar. Boklådan åtar sig vidare att ta in ett antal av de nytkomna böckerna enligt ett differentierat system. Mindre A-boklådor behöver t. ex. bara ta in en tredjedel eller hälften av de nya titlarna. Förlagen garanterar å sin sida returrätt och vissa rabatter. I stort försöker man alltså upprätthålla ett system med fullsorterad bokhandel som motsvarar A-kommissionärer även om bokhandeln inte får böcker i kommission utan i stället abonnemangsexemplar i fast räkning. Förlagens finansiering av boklådornas lagerhållning har därmed minskat. Bokförläggareföreningen utövar inte heller, till skillnad från vad fallet var före år 1970, någon etableringskontroll för A-boklådor.

Antalet A-boklådor är f. n. drygt 300, vilket motsvarar ungefär antalet A-kommissionärer före år 1970. Under perioden 1971–75 har emellertid åtskilliga av de företag i gruppen som var verksamma år 1970 antingen agts ned eller minskat sitt boksortiment så kraftigt att de inte längre kan uppfylla åtagandena enligt fackbokhandelsavtalet. Å andra sidan har bortfallet av A-boklådor i stort kompensats av nyetableringar. Många av de boklådor som har upphört eller övergett sin ställning som fullsorterad bokhandel har legat på mindre och medelstora tätorter som därigenom blivit utan fullsorterad bokhandel. Nyetablering av A-boklådor har företrädesvis

skett i storstadsområdena. Antalet nedlagda B-boklådor ökade kraftigt år 1976. Endast några få A-boklådor nyetablerades samma år.

Det stora flertalet A-boklådor har också sidosortiment (främst pappersvaror och kontorsmateriel). Boklådor utan sidosortiment finns numera endast i storstadsområdena.

Beträffande A-boklådornas företagsform kan följande konstateras. Huvuddelen av boklådorna är småföretag, ofta familjeföretag. Någon nämnvärd vertikal integration, dvs. ägarsamband mellan förlag och boklådor, förekommer inte. Under 1970-talet första hälft har dock bokhandelskedjorna ökat antalet försäljningsställen och andelen av bokförsäljningen. Samtidigt har antalet A-boklådor i enskild ägo gått tillbaka. Kedjebildningarna inom bokhandeln är än så länge koncentrerade till storstadsområdena. Det kan också noteras att ett antal varuhus numera har bokavdelningar som uppfyller A-boklådornas sortimentskrav. Detta gäller bl. a. ett tjugotal Domusvaruhus och några NK-varuhus.

Bokförsäljningens omfattning varierar mycket från bokhandel till bokhandel. En betydande del av försäljningen av allmänlitteratur går genom relativt få boklådor, främst i storstadsområdena och på universitetsorterna. Som en illustration härtill kan nämnas att värdet av inköpen från medlemsförlagen i Svenska bokförläggareföreningen 1973/74 uppgick till ca 46 milj. kr. för de drygt 80 A-boklådor som ligger i storstadsområdena. För de ungefär lika många A-boklådor som under samma period fanns i mindre kommunblockscentra och lokala tätorter uppgick inköpsvärdet till endast ca 9 milj. kr.

Medan A-boklådornas sortimentsåtagande är fastställt och i stort motsvarar vad som gällde för de s. k. A-kommissionärerna under tiden före år 1970, finns numera inga motsvarande prestationsmått fastställda av den typ som tidigare gällde för kategorien B-kommissionärer. Begreppet B-boklåda används dock alltjämt.

Det stora flertalet B-boklådor är f. d. B-kommissionärer. Den vanligaste typen av B-boklåda är pappers- eller tobakshandel som för ett begränsat boksortiment på ort som saknar A-boklåda. Omfattningen av bokförsäljningen varierar starkt. Enligt uppgift från B-bokhandlarnas egen intresseorganisation kan omsättningen av bokförsäljningen för medlemsföretagen variera mellan 20 000 kr. och 500 000 kr. per år.

Flertalet av de boklådor som brukar betecknas som B-boklådor anlitar Seelig som grossist, andra är kunder hos Presam eller hos båda företagen.

Antalet B-boklådor kan f. n. uppskattas till ca 150.

Försäljning av allmänlitteratur sker också i växlande utsträckning genom den övriga detaljhandeln. Många varuhus, utöver de som har fullsorterad bokavdelning, för ett begränsat sortiment av allmänlitteratur. Vissa får sina leveranser direkt från förlagen, andra anlitar Presam.

Det försäljningsnät av kiosker och andra försäljningsställen vars bokförsörjning ombesörjs av Presam omfattar dels AB Svenska Pressbyråns ca

800 egna försäljningsställen, dels ca 16 000 andra detaljister. Försäljningsvärdet av böcker förmedlade via Presam-detaljisterna uppskattas år 1976 till ca 79 milj. kr. Ca 40 % härav utgörs som nämnts av massmarknadslitteratur av olika slag. På ett begränsat antal tidningsförsäljningsställen (nu 393) tillhandahålls ett utökat sortiment av allmänlitteratur i de högre prislägena. Drygt 200 sådana försäljningsställen finns på orter utan fackbokhandel. Försäljningsvärdet av böcker (exkl. moms) vid dessa försäljningsställen uppskattades för år 1976 till drygt 13 milj. kr. Härav utgjordes 80 % av sådana böcker som säljs i bokhandeln och resten av massmarknadslitteratur.

Vid sidan av A- och B-boklådor, som i princip saluför alla sorters allmänlitteratur i varierande omfattning, finns en bokhandelsverksamhet som inriktas på olika intressegrupper. Hit hör de s. k. missionsbokhandlarna som specialiserar sig på religiös litteratur o. dyl. Antalet missionsboklådor uppskattas till 60 varav 10 är anslutna till fackbokhandelsavtalet och sålunda har ställning som A-boklåda.

På senare år har också, delvis genom att ensamrättförsäljningen upphört, etablerats s. k. bokcaféer som ofta är anknutna till politiska organisationer och som specialiserar sig på olika slag av politisk litteratur.

Antikvariatbokhandeln skiljer sig från de tidigare nämnda formerna för detaljhandel med böcker genom att den i första hand är inriktad på köp och försäljning av äldre böcker, ofta sådana böcker som inte längre finns tillgängliga på förlagen. Många antikvariat är specialiserade inom olika fack, t. ex. konst, vetenskaplig litteratur etc. Säkra uppgifter om antikvariatbokhandels omfattning saknas. Värdet av bokförsäljningen genom antikvariat kan uppskattas till högst 10 milj. kr. per år.

2.4 Förlagens direktförsäljning

Efter slopandet av bruttoprisförbudet år 1970 har många förlag ökat direktförsäljningen till konsumenterna av böcker. Perioden präglas av en kraftig frammarsch för bokklubbarna. Genom medlemskap i bokklubb kan konsumenten få främst nyutkomna böcker i regel till lägre pris än vid köp genom bokhandeln mot att han förbinder sig att beställa ett visst antal titlar. Böckerna distribueras vanligen genom posten. Det sortiment som saluförs genom förlagens bokklubbar omfattar huvudsakligen ett mindre antal populära titlar. Mer specialiserade bokklubbar för bl. a. lyrik har dock bildats.

Svenska bokförläggareföreningens branschstatistik visar att bokklubbarnas andel av försäljningen av allmänlitteratur har ökat kontinuerligt under senare år, samtidigt som fackbokhandels andel har minskat. För 1975/76 svarade bokklubbarna för drygt 27 % av medlemsförlagens leveranser och bokhandeln för 38 %. Motsvarande procenttal var för 1973/74 19 resp. 44 %. Samtidigt har en tillbakagång skett av den typ av direktförsäljning som förlagen tidigare hade.

2.5 Utvecklingen efter avskaffandet av bruttoprisförbudet på böcker

Hävandet av konkurrensbegränsningarna på bokhandelsområdet år 1970 har medfört att de böcker som tidigare bara fanns tillgängliga i kommissionärsbokhandeln nu kan säljas fritt. Framför allt den mer populära delen av allmänlitteraturen finns nu att köpa i t. ex. varuhus och annan detaljhandel samt pressbyråkiosker. Bokklubbarna har blivit en viktig distributionskanal.

En viss priskonkurrens har uppstått kring främst de böcker som säljs i mycket stora upplagor de s. k. storsäljarna. En mera konsekvent lågprislinje tillämpas av vissa bokhandelskedjor, främst i storstadsområdena. I övrigt tillämpar A- och B-boklådorna genomgående de av förlagen rekommenderade cirkapriserna, även om enstaka "lockpriserbjudanden" förekommer.

Genom att konkurrensbegränsningarna har upphört har således den lätt sålda litteraturen blivit lättare tillgänglig genom att den säljs på fler försäljningsställen och genom direktförsäljning i bokklubbar. Den fria konkurrensen har för denna litteratur också verkat i prissänkande riktning. För delar av den kulturellt värdefulla men svår sålda litteraturen ter sig situationen annorlunda. Det är alltså främst genom A-bokhandeln som denna litteratur kan köpas. Genom att A-boklådornas lagerhållning och sortimentsåtaganden har minskat eller differentierats har dessa böcker blivit svårare att få tag på än vad fallet var under kommissionssystemet.

A-boklådorna med sina stora sortimentsåtaganden och låga lageromsättning har fått vidkännas ökade problem i det nya läget med fri konkurrens.

I många kommuner har ortens bokhandel inte längre hand om skolboks-försäljningen. I andra fall har marginalen på denna försäljning som tidigare var fast reglerad, sänkts genom konkurrens bokhandlare emellan. Inköpen till folkbiblioteken sker sedan år 1972 huvudsakligen direkt från förlagen genom Bibliotekstjänst AB. För många boklådor, främst på mindre orter, torde bortfallet av skol- och biblioteksleveranserna ha inneburit ett kraftigt avbräck.

För A-boklådorna på mindre och medelstora orter är kundunderlaget begränsat. En utökning av sidosortimentet har ofta endast delvis kunnat avhjälpa lönsamhetsproblemet. Det är framför allt på de mindre och medelstora tätorterna som A-boklådor har lagts ned utan att nya boklådor kommit till. Enligt bedömningar inom bokbranschen går utvecklingen mot en ytterligare uttunning av beståndet av fullsorterade boklådor på dessa orter.

2.6 Bokbranschens finansieringsinstitut

Efter år 1970 har vissa initiativ tagits från branschhåll för att förbättra boklådornas kreditvillkor, främst genom bildandet, år 1974, av Bokbran-

schens finansieringsinstitut AB. Samtliga aktier i bolaget ägs av Svenska bokförläggareföreningen. Bolaget har till uppgift att medverka till att bokhandlare och andra återförsäljare av böcker får långfristiga krediter för nyetablering, övertagande och modernisering av sina butiksrörelser. Det kan också medverka till nyetableringar av boklådor. Därvid kan bolaget bidra med dels borgensåtaganden, dels direkta lån.

Som säkerhet för borgensåtagandena ligger reverser från de medverkande förlagen till ett totalt belopp av 1,8 milj. kr. Den direkta lånekapaciteten uppskattas till ca 1 milj. kr. Vid årsskiftet 1976/77 värderades institutets engagemang till sammanlagt ca 0,9 milj. kr.

Vid sidan av kreditverksamheten har Bokbranschens finansieringsinstitut bistått bokhandeln med rådgivning i frågor rörande lönsamhet, rationalisering etc. Rådgivningsverksamheten har hittills utnyttjats av ungefär en tredjedel av A-boklådorna i enskild ägo.

2.7 Bokhandelns internutbildning

Butikspersonalen inom A-bokhandeln, de s. k. bokhandelsmedhjälparna, har under den senaste tioårsperioden beretts utbildning organiserad av stiftelsen Bokhandelsskolan. Kursverksamheten finansieras genom bidrag från Bokhandlareföreningen och Bokförläggareföreningen samt genom deltagaravgifter. Kursverksamheten åtnjuter vidare statsbidrag enligt bestämmelserna i förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor (ändrad senast 1975: 630).

Kursverksamheten för bokhandelsmedhjälpare har bestått av två tvåveckorskurser varje år för ett tjugotal elever. Läroplanen har fastställts av skolöverstyrelsen. Undervisningen har ägt rum i Sveriges köpmannaförbunds utbildningsinstitution, Köpmannainstitutet.

Branschorganisationerna har också tillsammans med Bokbranschens finansieringsinstitut engagerat sig i andra utbildningsinsatser, bl. a. företagsekonomiska seminarier för företagsledare och bokhandelsföreståndare.

3 Bokhandelsutredningen

3.1 Utgångspunkter för förslagen

Bokhandelsutredningens utgångspunkt har varit att det är ett kulturpolitiskt intresse att värna om handel med böcker från fasta försäljningsställen. Bokhandelns situation har därvid analyserats främst med hänsyn till de problem som sammanhänger med A-boklådornas sortimentsåtaganden och lagerhållning.

Utredningen konstaterar att A-bokhandeln under 1970-talet har fått öka lönsamhetsproblem, delvis troligen beroende på att den har haft svårt att hävda sig i ett läge med fri konkurrens. Utredningen bedömer det som

sannolikt att beståndet av A-boklådor, främst på de mindre orterna, kommer att minska ytterligare om inte upprustningsåtgärder vidtas omgående. Det innebär inte att utredningen förbiser de stora boklådornas speciella problem. Åtgärder för att motverka ytterligare nedläggning bör dock prioriteras nu.

Utredningen anger som motiv för bokhandelsstöd att de välsorterade boklådorna vid sidan av biblioteksväsendet spelar en stor roll för att vidmakthålla och stärka litteraturintresset. Bl. a. understryks värdet av boksamlingar i hemmen som ger tillfälle till ett mera intensivt och fördjupat studium. Ett annat viktigt motiv för stöd till bokhandeln är att den utgör en effektiv försäljningskanal för den litteratur som stöds inom ramen för det statliga litteraturstödet. Det är enligt utredningen vid sidan av biblioteken, främst genom den välsorterade bokhandeln som den kulturellt värdefulla men svårsålda litteraturen har möjlighet att nå sin publik.

Förslagen är utformade som en försöksverksamhet. Tidsperspektivet är därför begränsat till tre år. Förslagen syftar i första hand till att stödja A-boklådor på mindre eller medelstora orter. I undantagsfall bör det dock vara möjligt att låta stödåtgärderna omfatta även andra återförsäljningsställen, t. ex. B-boklådor, som på sikt kan utvecklas till A-boklådor, och antikvariat.

De föreslagna åtgärderna är av selektiv natur. Utredningen har inte ansett generella åtgärder motiverade, dels av kostnadsskäl, dels med hänsyn till att stöd i så fall skulle komma att utgå även till boklådor som inte behöver stöd.

Utredningen betonar kommunernas ansvar för den lokala boklådan. Kommunal upphandling av skolböcker direkt från förlagen kan försämra lönsamheten för den lokala boklådan och i vissa fall medföra att den måste läggas ned. Vad som sålunda ter sig ekonomiskt fördelaktigt för kommunen från strikt ekonomisk synpunkt kan innebära att kommunens invånare mister sin boklåda.

Utredningen finner det angeläget att en effektiv kommunal varuförsörjningsplanering kommer till stånd så snart som möjligt, som omfattar inte endast livsmedelshandeln – såsom distributionsutredningen (H 1970: 14) föreslagit i sitt betänkande (SOU 1975: 69) Samhället och distributionen – utan all fackhandel. En sådan planering, omfattande även bokhandeln, skulle enligt utredningens mening befordra ett ökat kommunalt ansvarstagande för den lokala boklådan.

3.2 Kreditstöd

Utredningen konstaterar att bristen på kreditmedel är ett av de stora problemen för A-boklådorna. Detta gäller i synnerhet boklådor med lönsamhetsproblem. Ett typfall är ägarbyte. Den som då vill ta över rörelsen måste ikläda sig avsevärda risker för modernisering, lager etc. Ett annat

typfall kan vara när innehavaren av en krisdrabbad boklåda önskar få företaget på fötter genom modernisering av butikslokalerna o. dyl. Det förlagsägda Bokbranschens finansieringsinstitut har, konstaterar utredningen, inte kunnat engagera sig i alltför riskfyllda projekt.

Det finns f. n. inget statligt kreditstöd till fackhandeln. Det enda statliga stödet över huvud taget till detaljhandeln är det stöd till dagligvaruhandel i glesbygd som utgår enligt förordningen (1973:608) om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd (ändrad senast 1975:189).

Utredningen finner det av kulturpolitiska skäl motiverat att särskilda statliga insatser görs för att – i samspel med bokbranschens eget kreditinstitut – underlätta kreditläget för boklådorna. Utredningen föreslår som modell det nyssnämnda stödet till dagligvaruhandeln i glesbygd. Sålunda skall tre olika låneformer kunna praktiseras, nämligen avskrivningslån, investeringslån och kreditgarantier för lån i affärsbank eller annan kreditinrättning.

Enligt förslaget skall avskrivningslån och investeringslån kunna lämnas för ny-, till- eller ombyggnad av affärslokal eller för inredning av affärslokal. Kreditgaranti skall bl. a. kunna lämnas för lån vid övertagande av lager vid byte av ägare till bokhandelsrörelse.

Det statliga tillskottet bör motsvara högst två tredjedelar av den sammanlagda investeringskostnaden. Branschens finansieringsinstitut förutsätts komplettera de statliga insatserna.

Utredningen betonar att de boklådor som får kreditstöd får förutsättas fungera kommersiellt även framgent. Kreditstödet bör därför inte ha karaktären av förtäckt driftbidrag. En strikt kreditvärdighetsbedömning bör sålunda ligga till grund för prövningen av varje stödärende och endast sådana företag bör få stöd som bedöms kunna överleva på sikt.

Beträffande administrationen av stödet har utredningen skisserat två alternativ, nämligen antingen att stödet kanaliseras genom Bokbranschens finansieringsinstitut, eller att en särskild statlig lånenämnd inrättas för ändamålet. Utredningen tar för egen del inte ställning utan rekommenderar att administrationsfrågan bedöms mot bakgrund av hur det föreslagna bokhandelsstödet i övrigt utformas.

Utredningen föreslår att 1,3 milj. kr. anslås årligen under en treårsperiod för avskrivnings- och investeringslån. Kreditgarantier bör vidare ges inom en ram av 2 milj. kr.

3.3 Stöd till kompletteringslager

Ett av grundelementen i bokhandelssystemet under kommissionärssystemet var att kommissionärerna skulle hålla fler titlar i lager än vad som var motiverat strikt ekonomiskt. Det nu gällande fackbokhandelsavtalet bygger också på denna förutsättning – för att komma i åtnjutande av ra-

batter och returrätt m. m. måste A-boklådorna ha minst 4 000 titlar i lager. Lagerhållningen utgör ett problem för många A-boklådor. Det gäller att finna den rätta avvägningen mellan bredd (dvs. antal titlar) och djup (dvs. antal exemplar av varje titel). Det kan ofta ligga nära till hands att hålla alltför många exemplar av lågfrekventa titlar eftersom efterfrågan är svår att uppskatta. För att underlätta främst de små A-boklådornas ekonomi har Seelig & Co utvecklat ett reordersystem som är knutet till företagets praktiskt taget kompletta lagerhållning av allmänlitteratur, det s. k. SRO-systemet. Systemet gör det möjligt för resp. boklåda att hålla lagret aktuellt utan tidsödande dagliga inventeringar och beställningar från olika förlag. Till SRO-systemet är nu anslutna ett hundratal A-boklådor och många B-boklådor.

Seeligs kompletteringslager är inte självfinansierande, utan förlusttäckningsbidrag från övriga rörelsegrenar inom företaget är nödvändiga. En av orsakerna till detta är att de förlag som har egna centrallager kan erbjuda förmånliga rabatter till bokhandeln vid direktköp.

Utredningen föreslår att statligt bidrag skall utgå till Seeligs kompletteringslager för att trygga dess existens och för att stimulera ytterligare boklådor att ansluta sig. Härigenom skulle både främst de mindre boklådornas lagerekonomi förbättras och tillgängligheten av kulturellt värdefulla men svårsålda böcker komma att öka.

Det statliga bidraget, som totalt beräknas till 1,1 milj. kr., skall dels täcka kompletteringslagrets nuvarande förlust, dels medge att en viss rabatt kan lämnas vid köp från kompletteringslagret.

Den rabatt som kompletteringslagret skall kunna lämna bör dock enligt utredningens förslag vara lägre än den rabatt som lämnas vid direktköp från de förlag som har egna centrallager. Utredningen anser inte att konkurrensförutsättningarna mellan Seelig och bokförlagens egen centraldistribution ändras genom det föreslagna stödet. Marknadsandelarna mellan Seelig och Presam torde inte heller komma att ändras på ett avgörande sätt.

3.4 Fraktstöd

Utredningen har analyserat bokhandelns fraktkostnader med hjälp av material från Seelig. I regel har boklådorna på långt avstånd från Stockholm betydligt högre fraktkostnader än genomsnittet. Undantag förekommer dock. Ett exempel härpå är vissa boklådor som genom stora skolbokslieferanser kan tillgodogöra sig fraktrabatter, varigenom fraktpriset per kilo blir relativt lågt.

Utredningen anser att det finns en risk för att främst små boklådor på stort avstånd från Stockholm på grund av fraktkostnaderna kan komma att minska sortimentet av mindre efterfrågad men kulturellt värdefull litteratur. Mot denna bakgrund föreslås att fraktstöd skall utgå till A- och B-bok-

lådor inom det allmänna stödområdet. Stödet föreslås konstruerat så att de boklådor som har en fraktkostnad per kilo som är högre än riksgenomsnittet för bokhandeln får ersättning för det överskjutande beloppet.

Stödet bör enligt utredningen administreras av Seelig. Medelsbehovet uppskattas till 150 000 kr. per år.

3.5 Utbildningsinsatser

Utredningen har i samarbete med företrädare för bokhandelsbranschen inventerat utbildningsbehov av olika slag. Särskilda insatser har ansetts nödvändiga för utbildning av företagsledare, dvs. bokhandlare, föreståndare och blivande bokhandlare. Bakgrunden är främst att många av de nuvarande A-boklådeinnehavarna har haft sin huvudsakliga yrkeserfarenhet under kommissionärssystemet och nu behöver komplettera sina kunskaper i företagsledning, ekonomisk analys etc. i ett läge med fri konkurrens. Medelåldern är hög inom bokhandlarkåren och många boklådor kan väntas byta ägare under de närmaste åren. Det är enligt utredningen angeläget att de blivande bokhandlarna får tillräcklig företagsledarutbildning med tonvikt på bokhandelns speciella problem.

Med hänsyn till det kulturpolitiska intresset av att bevara en väl sorterad bokhandel finner utredningen det vidare motiverat med statligt bidrag till utbildningsinsatserna i initialskedet.

Utredningen har i samarbete med branschföreträdare undersökt olika möjligheter att arrangera en företagsledarutbildning av åsyftat slag. Bl. a. har det till Handelshögskolan i Stockholm knutna Institutet för företagsledning konsulterats. Under hösten 1976 har institutet på försök anordnat en kurs för en grupp bokhandlare.

Om enighet kan uppnås om ett konkret kursprogram anser utredningen att statligt bidrag bör utgå för att täcka hälften av kostnaderna i initialskelet. Återstoden bör tillskjutas av branschorganisationerna eller deltagarna. Sammanlagt bör av statliga medel anslås 300 000 kr. under en treårsperiod.

Vid sidan av företagsledarutbildningen bör, enligt utredningen, på längre sikt en anknytning av utbildning av bokhandelsverksamma till bibliotekshögskolan övervägas. Eventuella insatser inom högskolans ram bör i första hand ha karaktär av fortbildning. Bibliotekshögskolans utbildningsorganisation ses f. n. över och utredningen föreslår, att i detta sammanhang även de bokhandelsverksammas utbildningsbehov beaktas.

3.6 Postorderförsäljning via bibliotek

Med hänsyn till att den fullsorterade bokhandeln endast kan finnas på orter med ett tillräckligt kundunderlag bör enligt utredningen på sikt alternativa distributionsformer för litteratur övervägas i kommuner utan full-

sorterad bokhandel. För att få underlag för framtida bedömningar bör därför ett försök med postorderförsäljning genom bibliotek arrangeras i ett län under en treårsperiod. Försöksverksamheten skall innebära att folkbiblioteken tillhandahåller rekvisitionsblanketter och katalogmaterial. Genom biblioteken förutsätts också kunden få hjälp vid bokvalet. Själva hanteringen av beställningarna bör däremot överlätas på i första hand länets A-boklådor.

För försöksverksamheten föreslås ett årligt bidrag om 75 000 kr. under tre år. Länsbiblioteket föreslås, under statens kulturråd, ha huvudansvaret för försöket.

Förslag från Sveriges författarförbund. Sveriges författarförbund har i en särskild skrivelse lagt fram ett eget förslag angående bokhandelsstöd. Generellt driftstöd föreslås utgå till samtliga A-boklådor och ett femtiotal B-boklådor. Driftstödet föreslås knutet till det statliga utgivningsstödet, varvid bokhandlarnas motprestation skall bestå i försäljning av de stödda titlarna. Stödet är så konstruerat att stödsumman trappas upp med ett prestationsbelopp i takt med jämna hundratal titlar som av resp. bokhandel köpts in i minst två exemplar per titel. Därtill föreslås ett försäljningsstöd utgå upp till fem sålda volymer per titel. Den föreslagna stödordningen skall även innefatta krav på att de titlar för vilka bokhandeln får försäljningsstöd försäljs med ett maximerat påslag. Kostnaden för ett stöd enligt Författarförbundets modell uppskattas till 8,5 milj. kr. för år.

4 Remissyttranden

I en rad remissvar uttrycks tillfredsställelse över att bokhandelns situation har utretts. Utredningens behandling av frågan har enligt många mening skett på ett sådant sätt att de väsentliga problemen har blivit väl belysta. Utredningens slutsatser att statliga insatser behövs för att förbättra bokhandelns möjligheter att fungera på ett från kulturpolitisk synpunkt tillfredsställande sätt får ett allmänt stöd i yttrandena.

Svenska bokförläggareföreningen och *Svenska bokhandlareföreningen* anser dock att det totalbelopp som utredningen har räknat med är otillräckligt och understryker att det föreslagna stödet endast kan betraktas som en etapplösning i avvaktan på ett mer genomgripande stöd. Enligt Bokhandlareföreningen vore det rimligt att stödet till distributionsledet fick minst samma omfattning som det statliga stödet till produktionsledet för att det senare skulle kunna få effekt i konsumentledet. Båda organisationerna yrkar på ytterligare utredning av distributionsfrågorna med sikte på att nå en totallösning av hur den kvalificerade litteraturen på bästa sätt skall göras tillgänglig för allmänheten. Liknande synpunkter framförs av *Bokhandelsmedhjälpareföreningen*.

Sveriges författarförbund anser att de av utredningen föreslagna åtgärderna bör kompletteras med det prestationsstöd till bokhandeln som förbundet i en särskild skrivelse föreslagit. Stöd enligt förbundets modell skulle vara kopplat till det statliga utgivningsstödet och bestå i driftbidrag till boklådorna i proportion till deras inköp av de stödda titlarna.

Statens kulturråd framhåller att statliga insatser till bokhandeln bör ses som en uppföljning och konkretisering av målet att kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet. Rådet finner att Författarförbundets förslag till prestationsstöd till bokhandeln har stora förtjänster genom den direkta kopplingen till utgivningsstödet. Förbundets stödmodell bör enligt rådet kunna utgöra en senare reformetapp i arbetet på ett effektivt stöd till bokdistributionen. I samma riktning uttalar sig *Författarförbundet* och *Sveriges allmänna biblioteksförning*.

LO finner det värdefullt om Författarförbundets förslag till prestationsstöd kunde prövas i anslutning till de andra stödåtgärderna. På längre sikt bör ett större samhälleligt engagemang övervägas, t. ex. i form av samällsägda boklådor.

Även *TCO* uttalar sig för en komplettering av stödet som syftar till att stimulera bokhandeln till att bredda sortimentet och öka försäljningen av god litteratur.

KF understryker att effekten av ett litteraturstöd som syftar till att öka utgivningen närmast blir en fara för bokbranschen och en kulturpolitisk utesatsning, om inte tillräckliga distributionsresurser finns till hands.

RRV understryker utredningens uppfattning att stödet bör ses som en hjälp till självhjälp i avvaktan på att branschen kan anpassa sig till det ändrade konkurrensläge som inträtt.

Fler motiv för en fungerande och väl spridd handel med böcker än de som utredningen angivit kan enligt *SÖ* anföras. Det är t. ex. ett jämlikhetskrav att litteraturintresserade, oberoende av bostadsort, har möjlighet att beställa böcker de vill köpa. Det är också viktigt att god litteratur på så många platser som möjligt bjuds ut på ett sådant sätt att den kan tävla med massmarknadsutbudet. Därigenom kan, enligt *SÖ*, läsintresset breddas och de läsvanor som skolan söker skapa vidmakthållas.

Utredningens synpunkter på kommunernas ansvar för bokhandelns fortbestånd och behovet av kommunal varuförsörjningsplanering inbefattande även bokhandeln vinner allmänt instämmande bland remissinstanserna. Kommunernas inköspolitik för skol- och biblioteksväsendet kommenteras av branschorganisationerna.

Svenska bokhandlareföreningen anser att det i de flesta fall skulle vara ekonomiskt fördelaktigt för kommunen att anlita den lokala bokhandeln för inköp av skolböcker, om alla kostnader inräknas. Därtill främjas boklådornas fortbestånd och försäljningen av allmänlitteratur till kommunens nybänare säkras. I samma riktning uttalar sig *Sveriges grossistförbund* och

Svenska bokförläggareföreningen. SÖ framhåller att bokhandelns insatser i läromedelshanteringen består i samordning av beställningar, leveranser och fakturering men mera sällan i egen lagerhållning. Inköpen stimulerar således inte, enligt SÖ, bokhandeln till att hålla större sortiment eller på annat sätt förbättra sin service. Det skulle uppenbarligen vara bättre om det stöd en kommun ger kunde förknippas med utbyggd service som kan bli av stort värde även för skolan. Mot den bakgrunden föreslår SÖ att det statliga stödet till bokhandeln bör utformas så att det stimulerar till kommunala insatser.

Svenska kommunförbundet understryker att kommunernas strävan måste vara att köpa böcker och läromedel till lägsta pris. Den lokala bokhandeln kan givetvis allttjämt vara det bästa och billigaste alternativet på sina håll.

Statens kulturråd anför att kommunerna har ett stort ansvar för en väl utbyggd och fungerande kulturförsörjning. Däri ingår bokdistributionen som ett viktigt led och bör därför beaktas i den kommunala kulturplaneringen, vid sidan av den kommunala varuförsörjningsplaneringen. Enligt rådet torde något rättsligt hinder inte föreligga för ett mer direkt kommunalt engagemang också i själva bokhandelsledet, om bokförsörjningen i en kommun fungerar otillfredsställande. I princip bör t. ex. kommunerna kunna vidta åtgärder för att främja bokförsörjningen, om en lokal bokhandel saknas eller risk finns för att den lokala bokhandeln läggs ned. I sådana fall bör bl. a. bokförsäljning genom bibliotek kunna ordnas eller en regelrätt kommunal bokhandel kunna etableras. Mycket talar enligt rådet för att svaret för bokförsörjningen bör utvidgas till att omfatta andra medier, främst fonogrammen.

Remissinstanserna är i allmänhet eniga med utredningen i fråga om behovet av kreditstöd. Endast RRV anmäler en avvikande åsikt härvidlag.

Utredningsförslaget tar sikte på att förbättra villkoren i första hand för A-bokhandeln på mindre och medelstora orter. I undantagsfall bör bl. a. B-boklåda som på sikt förväntas övergå till A-boklåda samt antikvariat kunna få stöd. Denna avgränsningsprincip kritiserar av vissa remissinstanser. *Sveriges B-bokhandlareförbund* anför att det är ett vitalt intresse att B-boklådorna får tillgång till alla stödformer. Härigenom skulle den mindre bokhandeln kunna radikalt förbättra sin service till allmänheten.

Svenska bokförläggareföreningen menar att det vore olyckligt om alltför rigorösa begränsningar gjordes bl. a. med hänsyn till att det på många orter finns underlag för en välskött B-boklåda som bör få statligt stöd, men inte för en fackbokhandel. Även *Svenska kommunförbundet* och SÖ uttalar sig för en mer generös behandling av B-bokhandlarna.

Svenska antikvariatsföreningen vitsordar att antikvariat i vissa fall kan behöva kreditstöd för t. ex. ombyggnad av affärslokaler.

Statens kulturråd anser att stödet i större utsträckning än vad utredning-

en förutsatt bör gå till B-bokhandlare och antikvariat.

Svenska bokhandlareföreningen framhåller de problem som möter stadsbokhandlarna och universitetsbokhandlarna. I ett senare skede är det enligt föreningen befogat att överväga särskilda stödformer för att främja den omfattande och kvalificerade service som dessa boklädor tillhandahåller institutioner, forskare och allmänhet med specialintressen.

Svenska bokförläggareföreningen framhåller vidare att branschavtalet på vilket A-bokhandeln grundas kan ändras, varför en annan definition av stödberättigade förefaller mer lämplig. Det avgörande bör vara att böcker utgör ett väsentligt inslag i det stödda företagens sortiment. Föreningen påpekar, liksom *KF*, att situationer kan uppstå då stöd till bokläda är motiverat trots att den inte är ensam på orten.

Näringsfrihetsombudsmannen konstaterar att de föreslagna stödåtgärderna genom sin förhållandevis begränsade omfattning och genom sin utformning inte i nämnvärd mån torde snedvrیدا konkurrensen mellan olika företag.

Konsumentverket finner det från konsumentpolitisk synpunkt önskvärt att stödet i viss utsträckning används för nyetablering av boklädor eller bokavdelningar i varuhus på orter som saknar A- eller B-boklädor. Stödet bör även kunna ges till kommuner som i egen regi vill etablera och driva boklädor.

I fråga om administrationen av kreditstödet är meningarna delade. Flera remissinstanser för fram andra alternativ än de lösningar som utredningen diskuterat.

För ett direkt statligt engagemang i Bokbranschens finansieringsinstitut (BFI) uttalar sig *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Seelig*, *KF* och *RRV*. Verket pekar på att administrationen av stödet förenklas genom anknypningen till BFI. Bokförläggareföreningen är beredd att tillstyrka förslaget att statliga representanter ingår i BFI:s styrelse och att även Bokhandlareföreningen blir representerad i styrelsen. Vidare föreslår föreningen att styrelsen leds av en opartisk ordförande. *KF* anser det viktigt att Svenska kommunförbundet blir representerat i styrelsen.

Utredningens alternativ med en särskild nämnd för ändamålet förespråkas av *statens industriverk* och *SÖ*. Industriverket föreslår att till nämnden även flyttas handläggningen av det kreditgarantilånestöd till förlagen som nu handhas av verket.

Statskontoret förordar alternativet med en särskild nämnd men att den i administrativt hänseende knyts till konsumentverket. Nämndens kansliresurser och annan administrativ service bör med fördel kunna hämtas från konsumentverket mot ersättning baserad på självkostnadsprincipen, varigenom behovet av administrativa resurser begränsas.

Konsumentverket anser för egen del att stödet till dagligvaruhandel och bokhandel bör samordnas på central nivå. Verket har som central förvaltningsmyndighet ett ansvar för samhällets åtgärder beträffande konsumenten.

ternas försörjning av varor och tjänster. Mot denna bakgrund förordas att konsumentverket får ansvaret för stödet till bokhandeln. I samma riktning uttalar sig *näringsfrihetsombudsmannen*.

Enligt *statens kulturråd* vore den rimligaste lösningen att administrationen av kreditstödet knyts till kulturrådet och handhas av en arbetsgrupp under rådets nämnd för litteratur och bibliotek. I en sådan arbetsgrupp bör expertis ingå från BFI och arbetet bör bedrivas i nära samarbete med institutet. Däremot vore det enligt rådet olämpligt att inrätta ett nytt organ utanför rådet med mycket begränsade uppgifter.

Det stora flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker utredningens förslag angående stöd till Seeligs kompletteringslager. I många fall görs dock reservationer med hänsyn till de konkurrens fördelar förslaget anses innebära för Seelig.

SÖ anser att uppläggningsen av stödet inte garanterar sortimentsbredden hos de anslutna boklådorna. För att trygga lagrets fortbestånd är dock stöd motiverat enligt *SÖ*.

Sveriges B-bokhandlareförbund understryker att kompletteringslaget har en avgörande betydelse för B-bokhandeln.

Svenska bokhandlareföreningen anser också att betydande fördelar för en stor del av landets boklådor uppnås om förslaget genomförs. Samtidigt påpekar föreningen att de stora boklådorna, bl. a. i universitetsstäderna, måste ha en omfattande egen lagerhållning, också av titlar som inte finns i Seeligs reordersystem.

Svenska bokförläggareföreningen anser att ett stöd enbart genom Seelig skulle verka diskriminerande mot Pressbyråns distributionsföretag Presam och de förlag som har egen distributionsorganisation. Utredningen har inte heller enligt föreningen gett tillräckligt underlag för en bedömning av om ett stöd till Seeligs kompletteringslager skulle ge optimal effekt. Föreningen efterlyser en samlad analys av distributionen i bokbranschen för att öppna möjligheter till nya samarbetsformer. Föreningen förordar emellertid att i avvaktan härpå utredningens förslag genomförs.

Även *KF* tillstyrker förslaget men förordar att parallellt en kompletterande utredning görs för att eliminera den brist på konkurrensneutralitet som den nuvarande stödmodellen är behäftad med.

Bibliotekstjänst AB tillstyrker förslaget med den förhoppningen att det skall i framtiden bli möjligt att finna en form som stimulerar till samverkan. Liknande synpunkter förs fram av *Sveriges allmänna biblioteksforening*.

Statens kulturråd reser principiella invändningar mot att stödet begränsas till Seelig, vilket enligt rådet kan bidra till monopolisering. Därför föreslår rådet att stödet utvidgas till att omfatta t. ex. förlag som går samman om distributionskanaler.

Statens industriverk anser det från konkurrenssynpunkt vara tveksamt att statligt stöd utgår till en av flera distributörer, även om en eftersträvd kulturpolitisk effekt uppnås. Mot bakgrund av att utredningen inte anser

att marknadsandelarna skulle ändras på ett avgörande sätt, tillstyrker verket förslaget, om en utvärdering görs av effekterna från konkurrenssynpunkt efter försökstidens utgång.

Pressbyråföretagen AB anser att stödmodellen medför en otillfredsställande diskriminering av de bokförsäljningsställen som inte är Seeligs kunder. Detta betecknas som särskilt allvarligt mot bakgrund av att flertalet av Presams återförsäljare, som speciellt marknadsför bokhandelsböcker, är verksamma på orter som saknar fackbokhandel.

RRV anser att orsakerna till det kraftiga underskott som Seelig har för ett kompletteringslager behöver närmare klarläggas innan något definitivt ställningstagande görs. Mot denna bakgrund kan verket inte nu tillstyrka förslaget.

Näringsfrihetsombudsmannen ställer sig tveksam till förslaget. För det första är det oklart om Seelig gjort alla tänkbara insatser för att marknadsföra systemet. Vidare ifrågasätts om Seelig skulle lägga ned verksamheten vid uteblivet stöd, eftersom det torde ligga i bokhandelns eget intresse att driva denna verksamhet och se till att den blir lönsam. Med hänsyn till att en subventionering inte är konkurrensneutral bör förslaget inte genomföras utan att frågan närmare utretts. Det framhålls att en samordning av Presams och Seeligs verksamheter – utan att de båda företagens ställning som inbördes konkurrenter rubbas – är att föredra framför det nu föreslagna stödet till kompletteringslaget.

Utredningens förslag till fraktskott tillstyrks av *RRV*, *näringsfrihetsombudsmannen*, *SÖ*, *statens kulturråd*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges B-bokhandlareförbund*, *Seelig*, *KF*, *Bibliotekstjänst AB* och *Sveriges allmänna biblioteksforening*. Flera av remissinstanserna, däribland *Bokförläggareföreningen* och *Bibliotekstjänst*, lägger dock in en viss reservation med hänvisning till att stödet inte är helt konkurrensneutralt i förhållande till andra distributionsorgan. I stället borde ett stöd eftersträvas som stimulerar till distributionssamarbeten. *KF* och kulturrådet bedömer att det föreslagna stödet skulle få endast marginell effekt för berörda boklådors ekonomi. Rådet anser dock liksom *SÖ*, att det är positivt att stödet gäller alla återförsäljare, oavsett sortimentsbredd. *B-bokhandlareförbundet* framhåller att fraktkostnaderna utgör en stor belastning för de små boklådorna på stora avstånd från Stockholm.

Pressbyråföretagen AB ställer sig kritiskt till förslaget. Stödet borde enligt företaget inte omfatta endast Seeligs kunder. De bokåterförsäljare som anlitar Pressbyråns distributionsföretag Presam skulle härigenom komma i ett sämre konkurrensläge. Sett från denna synpunkt kan stödet inte betraktas som konkurrensneutralt. Väsentliga fördelar vore att vinna enligt Pressbyråföretagen AB om ett distributionssamarbete kunde etableras mellan Presam och Seelig.

Svenska antikvarieföreningen föreslår att portobestämmelserna för bokförsändelser ändras.

Utredningens förslag angående stöd till företagsledarutbildning tillstyrks livligt av *Svenska bokhandlareföreningen*, *Svenska bokförläggareföreningen* och *KF*. Bokförläggareföreningen understryker att det föreslagna utbildningsstödet tillsammans med kreditstödet bör betraktas som det viktigaste inslaget i utredningens åtgärds paket, bl. a. med hänsyn till att en upprustad utbildning inom bokhandeln är nödvändig för att övriga åtgärder skall lyckas. För att kreditstödet skall få bästa effekt måste man kunna räkna med att förbättra kunskaper vad avser ekonomisk kontroll och planering, personalledning, försäljningsteknik och marknadsföring. Tillsammans med Bokhandlareföreningen presenterar Bokförläggareföreningen ett förslag till närmare utformning och till kostnadsfördelning mellan branschorganisationerna, staten och kursdeltagarna. Branschorganisationerna framhåller också att det hittillsvarande samarbetet med Institutet för företagsledning övertygat om att institutet är väl skickat att anordna ett branschpassat utbildningsprogram för bokhandeln. Beträffande valet av kursdeltagare framhåller Bokförläggareföreningen att man bör eftersträva spridning över hela bokhandeln, bl. a. för att säkerställa rekryteringen av nya ägare och föreståndare av boklädor på mindre och medelstora orter.

Statens kulturråd förutsätter att rådet får möjlighet till insyn i företagsledarutbildningen och påverkan av utformningen.

Enligt *statens industriverk* bör man pröva om inte verkets enhet för företagsutveckling (SIFU) bör bli kursansvarigt organ.

Statskontoret finner det angeläget att företagsledarutbildning enligt utredningens modell verkligen kommer till stånd. I samma riktning uttalar sig *näringsfrihetsombudsmannen*, enligt vilken Institutet för företagsledning förefaller vara ett lämpligt organ.

Förslaget om en utredning av förutsättningarna för en anknytning till bibliotekshögskolan av utbildningen av bokhandelsverksamma tillstyrks av alla remissinstanser som yttrat sig i frågan. Hit hör *SACO/SR*, *KF*, *Svenska kommunförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening* och *Bibliotekstjänst*. *UHÄ* anser att en samordning av grundutbildning och fortbildning också bör övervägas. Den fortsatta utbildningen bör enligt *UHÄ* göras i nära samverkan med berörda lokala och regionala högskoleorgan och med beaktande av den pågående översynen av utbildningen vid bibliotekshögskolan. I samma riktning uttalar sig *styrelsen för bibliotekshögskolan* som föreslår att också företagsledarkurserna förläggs till Borås.

Även *statens industriverk* förordar att företagsledarutbildningen förläggs till samma plats som den planerade fortbildningen av bokhandelsverksamma. I sammanhanget erinras om att delar av SIFU-enheten kommer att förläggas till Borås.

Även *SÖ* och *statens kulturråd* understryker fördelarna av samlokalisering av de båda föreslagna utbildningsinsatserna.

Svenska bokförläggareföreningen och *Svenska bokhandlareföreningen*

föreslår att möjligheterna även övervägs att till bibliotekshögskolan knyta utbildning för förlagsanställda.

Utredningens förslag om ett regionalt avgränsat försök med postorderförsäljning av böcker via bibliotek mottas positivt av re-nissinstanserna. Beträffande den närmare utformningen av försöket fram-förs en rad förslag och synpunkter.

RRV föreslår att försöket utsträcks till att gälla flera län. I samma rikt-ning uttalar sig *Svenska kommunförbundet*. *Sveriges författarförbund* an-er att även postkontoren bör innefattas i försöken, eftersom man bara när-e redan litteraturintresserade, om verksamheten begränsas till bibliote-er. Liknande synpunkter förs fram av *postverket*, som föreslår att ett för-ök görs även för postkontorens del i ett helt län.

Svenska bokförläggareföreningen, *Svenska bokhandlareföreningen* och *KF* förutsätter att en sådan konstruktion av försöksverksamheten kan stadkommas som bygger på bokhandeln i regionen. Det föreslagna stöd-elloppet är enligt *KF* otillräckligt.

Sveriges B-bokhandlareförbund anser inte att försöket bör anordnas på rter som redan har A- eller B-boklåda. *Pressbyråföretagen AB* nämner om en möjlighet att Presams fria beställningsservice utnyttjas på så sätt t boken beställs genom biblioteken och levereras till den av Presams erförsäljare som bäst passar kunden.

Enligt *statens kulturråd* är det inte givet att länsbiblioteket bör tilldelas en samordnande rollen för försöket. Detta understryks också av bl. a. *svenska kommunförbundet*. Kulturrådet föreslår vidare att rådet får i upp-rag att närmare utreda förutsättningarna. Enligt rådet behöver inte för-öksperioden omfatta mer än ett och ett halvt år (varav två höstar).

SACO/SR framhåller att utredningen inte tillräckligt beaktat de ökade rbetsuppgifterna för biblioteken i samband med det föreslagna försöket. et gäller både hanteringen av katalogmaterial och informationsuppgifter i ammanhanget. Organisationen anser att om försöksverksamheten blir amgångsrik, garantier bör skapas för att samtliga kommuner deltar i erksamheten.

Även *Bibliotekstjänst AB* och *Sveriges allmänna biblioteksörening* amhåller att försöksverksamheten kan komma att kräva personalför-ärkning på berörda bibliotek. Man ställer sig också tveksam till förslaget tt litteratururvalet skall göras av länsbiblioteket. Även *Svenska kommun-örbundet* anför tveksamhet på denna punkt.

Föredraganden

Det råder en bred politisk enighet om att staten har ett ansvar för att kul-rellt värdefull litteratur kan framställas och spridas. Under senare år har betsvillkoren för litterära yrkesutövare successivt förbättrats. Det har ett främst genom uppräknade ersättningen till författare för utlåning

av deras verk genom bibliotek, den s. k. bibliotekersättningen. Sedan budgetåret 1975/76 finns också ett statligt litteraturstöd som avser att stödja utgivningen av olika slags litteratur. Dessutom har verksamheten vid de kommunala folkbiblioteken expanderat och biblioteksutlåningen fortsätter att öka.

Vad gäller den kommersiella bokdistributionen skedde en viktig förändring år 1970. Genom beslut av det dåvarande näringsfrihetsrådet slopades dispensen från bruttoprisförbudet på böcker och andra konkurrensbegränsningar som dessförinnan hade skyddat bokhandeln. Prissättningen på böcker blev fri och bokhandeln miste sin ensamrätt till försäljning av böcker över en viss prisgräns. Man väntade sig bl. a. att handeln med böcker till följd av det friare systemet skulle rationaliseras och att det skulle bli möjligt att köpa litteratur på fler försäljningsställen än tidigare.

Upphävandet av konkurrensbegränsningarna för handeln med böcker har möjligen haft vissa positiva effekter. Åtminstone den mer lättsålda litteraturen är nu tillgänglig på många olika slag av försäljningsställen. Förlagens direktförsäljning genom bokklubbar har också bidragit till att öka spridningen av god litteratur. Å andra sidan har det friare systemet inneburit att den mera udda men kulturellt värdefulla litteraturen har blivit svårare att få tag på för konsumenten. Detta hänger direkt samman med de ändrade arbetsvillkoren för främst den fullsorterade bokhandeln, de s. k. A-boklådorna. Jag avser då sådan bokhandel som har anslutit sig till överenskommelsen den 19 januari 1973 mellan företrädare för Svenska bokförläggareföreningen och Svenska bokhandlareföreningen, det s. k. fackbokhandelsavtalet. Ökad konkurrens inom bokhandelsbranschen och från förlagens direktförsäljning samt ökade personalkostnader har tvingat fram en strukturomvandling. Många A-boklådor, främst på mindre och medelstora orter, har fått vidkännas lönsamhetsproblem och under senare tid har många nedläggningar skett.

Från kulturpolitisk utgångspunkt finns det anledning att se allvarligt på den nu antydda utvecklingen inom bokhandelsbranschen. En väl sorterad boklåda har stor betydelse för litteraturintresset på den ort där den finns. En minskning av antalet boklådor med god sortering motverkar dessutom syftena med det statliga utgivningsstödet. Det framstår därför som angeläget att staten jämsides med ett stöd till produktionen av böcker även förstärker distributionsledet.

Det utredningsarbete som har bedrivits inom utbildningsdepartementet och som har presenterats i betänkandet (Ds U 1976:17) Stöd till bokhandeln utmynnar också i den slutsatsen att statliga insatser behövs för att säkerställa en fungerande bokdistribution. Denna uppfattning har vunnit allmän anslutning bland remissinstanserna.

I såväl betänkandet som remissvaren uppmärksammas kommunernas roll för att underlätta arbetsvillkoren för bokhandeln. Så länge som systemet med konkurrensbegränsningar gällde, måste den kommunala

upphandlingen av skol- och biblioteksböcker i princip ske genom den lokala bokhandeln. Numera väljer vissa kommuner i stället att köpa skolböcker direkt från förlagen eller från en större bokhandel utanför kommunen. Den lokala bokförsäljningen till folkbiblioteken har minskat avsevärt genom att Bibliotekstjänst AB samordnar uppköp och bindning av biblioteksböcker. I regel sker endast smärre kompletteringsköp genom ortens bokhandel.

För vissa boklådor har bortfallet av skolboksleveranserna radikalt påverkat möjligheterna att leva vidare. Skolboksleveranserna har i regel skett under lågsäsong, vilket har inneburit att ledig kapacitet inom bokhandeln har kunnat utnyttjas. Om totaleffekten blir försämrade arbetsmöjligheter för bokhandeln eller rent av nedläggning kan det ifrågasättas om resp. kommuns invånare är betjänta av att den egna bokhandeln inte anlitas.

Det finns således enligt min mening starka skäl för kommunerna att noga väga för- och nackdelar av upphandling genom den lokala bokhandeln. Vissa kommuner har tagit initiativ till en planering av varuförsörjningen. I sådana planer kan kommunens upphandling beaktas. Dessa frågor torde komma att närmare behandlas vid beredningen inom handelsdepartementet av distributionsutredningens betänkande (SOU 1975: 69–70) Samhället och distributionen, där bl. a. kommunala varuförsörjningsplaner diskuteras.

Sammanfattningsvis vill jag, i likhet med statens kulturråd, understryka kommunernas stora ansvar för en väl utbyggd och fungerande kulturförsörjning. På litteratursidan gäller detta kommuninvånarnas möjligheter både att låna och att köpa god litteratur. Det är viktigt och självklart att de statliga insatser som görs för att stödja en viss bokhandel står i samklang med resp. kommuns intressen. Till grund för prövningen av ansökningar om det statliga kreditstöd till bokhandeln som jag kommer att föreslå bör om möjligt ligga bl. a. en behovsbedömning från berörda kommuner.

Beträffande den allmänna inriktningen av mina förslag till statligt bokhandelsstöd vill jag anföra följande.

Som jag har nämnt inledningsvis har stora delar av den fullsorterade bokhandeln problem. Främst gäller detta för många fullsorterade boklådor på mindre och medelstora orter. Den omfattande lagerhållning, som är en förutsättning för tillträde till fackbokhandelsavtalet, kombinerat med låg omsättningshastighet, medför svårigheter för dessa boklådor. De stödåtgärder som jag kommer att föreslå i det följande tar i första hand sikte på att underlätta för denna kategori av boklådor. Detta innebär inte att jag underskattar de speciella problem som möter många stora boklådor med omfattande serviceåtaganden gentemot allmänhet och olika institutioner. Jag anser dock att statliga insatser är mer påkallade för att förbättra villkoren för boklådor på mindre orter och för att söka behålla den fullsorterade bokhandelns geografiska spridning.

I den allmänna debatten och i remissvaren på bokhandelsutredningens förslag har från många håll understrukits vikten av att till det nuvarande litteraturstödet foga åtgärder i distributionsledet, så att de stödda titlarna når läsarna. Flera av de åtgärder som föreslås i det följande siktar till att underlätta för bokhandeln att hålla ett brett sortiment, omfattande även udda men kulturellt värdefull litteratur. Någon direkt koppling till litteraturstödet är jag dock inte beredd att överväga i detta sammanhang. Jag vill erinra om att regeringen nyligen har beslutat om en översyn av litteraturstödet. Enligt direktiven (Dir 1977: 24) bör en framtida stödordning utformas så att den också innebär ett stöd åt spridningen av böckerna – i första hand genom bibliotek och bokhandel.

De insatser för stöd till bokhandeln som jag kommer att föreslå i det följande är nya i sitt slag och saknar motsvarighet inom andra typer av fackhandel. Med hänsyn härtill och till angelägenheten av att kunna harmonisera distributionsstödet med det utgivningsstöd som kommer att gälla i framtiden bör stödinsatserna till bokhandeln ha karaktär av försöksverksamhet under tre år.

De föreslagna insatserna, som spänner över olika fält, präglas av den gemensamma grundsynen att den från kulturpolitisk synpunkt värdefulla bokhandeln skall få stöd för att kunna fylla sin viktiga uppgift genom att erbjuda ett brett sortiment. De statliga insatserna skall ses som en hjälp till anpassning till de förändrade arbetsvillkor som har uppkommit under de senaste åren, och de boklådor som får stöd förutsätts fungera kommersiellt även i framtiden. Något generellt stöd till bokhandeln bör således enligt min mening inte införas.

Utredningen, som har bedrivits i nära samarbete med branschorganisationerna, betonar det angelägna i att gemensamma ansträngningar görs för att behålla den välsorterade bokhandeln. Remissinstanserna ansluter sig till denna uppfattning. För egen del ser jag det som en grundläggande förutsättning för de statliga stödåtgärderna att de sker i samspel med insatser från bokbranschen.

Jag övergår nu till att redogöra för mina ställningstaganden i fråga om olika stödåtgärder till bokhandeln.

I utredningens betänkande och remissbehandlingen omvittnas behovet av kreditstöd för boklådorna främst på mindre och medelstora orter. Krediter behövs för modernisering av affärslokaler och för ometablering. Sådana åtgärder kan ofta vara helt nödvändiga för att ge resp. boklåda en ny start. Många boklådor drivs i orationella lokaler och har med tiden fått ett sämre affärsläge. Behovet av krediter kan också vara stort vid överlåtelse av en boklåda. I många fall saknar den som skulle vara lämplig som ny innehavare tillräckligt kapital för både köpeskillingen och den modernisering som ofta är nödvändig. På grund av bokhandelslagrets låga omsättningshastighet måste ett stort kapital bindas i detta lager jämfört med många andra typer av detaljhandel. Investeringar i lager av så stort värde

utgör ett betydande hinder för etablering av en välsorterad bokhandel och gör projektet svårt att genomföra i framför allt mindre tätorter.

Kreditproblemen för bokhandeln har endast delvis kunnat avhjälpas av det finansieringsinstitut som Svenska bokförläggareföreningen etablerade år 1973. Bokbranschens finansieringsinstitut AB (BFI). Orsaken härtill är främst att tillräckligt lånekapital saknas. Till grund för bolagets verksamhet ligger främst reverser som har givits in av olika förlag. Vid sidan av läneverksamheten har BFI bedrivit en omfattande konsultverksamhet.

Jag ansluter mig till utredningens förslag att kreditstöd skall utgå till bokhandeln i form av avskrivningslån, investeringslån och kreditgarantier. I likhet med utredningen förutsätter jag därvid att de statliga insatserna kompletteras med lån eller borgensåtaganden från BFI. BFI:s egna insatser bör enligt min mening vara av ungefär samma omfattning som f. n.

Det statliga kreditstödet för bokhandeln skall i första hand utgå för att vidmakthålla fullsorterade boklådor på mindre och medelstora orter. I undantagsfall bör stödinsatserna kunna omfatta även andra återförsäljare av böcker. Jag avser därvid boklådor som har ett brett sortiment och som ligger på orter som saknar fullsorterad boklåda. I undantagsfall bör även kreditstöd kunna utgå för nyetablering av fullsorterad boklåda på mindre eller medelstor ort. Även bokhandel som bedrivs i form av antikvariat bör kunna komma i fråga i vissa fall. Avgörande bör därvid vara inte resp. antikvariats belägenhet utan den geografiska spridningen av dess kundkrets.

Överenskommelsen mellan Bokhandlareföreningen och Bokförläggareföreningen blir således vägledande för stödet i den meningen att boklådor som har anslutit sig till avtalet anses vara fullsorterade. För den händelse överenskommelsen skulle sägas upp av Bokförläggareföreningen och Bokhandlareföreningen hindrar inte detta att den alltjämt kan användas som riktlinje när stödet skall fördelas.

Beträffande kreditstödet utformning bör följande riktlinjer gälla.

Avskrivningslån bör vara amorterings- och räntefritt och avskrivas med en femtedel efter varje år som har förflutit sedan lånet utbetalades. Lånet bör till den del det inte har avskrivits kunna sägas upp till omedelbar betalning bl. a. om låntagaren använder lånet för annat ändamål än som har avsetts eller ändrar inriktning av företaget. Investeringslån bör lämnas mot säkerhet i företagsinteckning, fastighet e. d. Det bör löpa med ränta, som motsvarar räntan för industrigarantilån med rörlig räntefot. Lånet bör betalas åter inom högst tio år. Längre återbetalningstid och anstånd med avbetalning samt räntefrihet bör kunna beviljas för viss tid, om särskilda skäl föreligger. Avskrivnings- och investeringslån samt kreditgarantier bör kunna beviljas för förbättring av affärslokaler, dvs. ny-, till- eller ombyggnad samt inredning och för lagerinvesteringar.

Kreditgarantier bör få lämnas för lån i affärsbank eller annan kreditinrättning. Staten ansvarar för kreditgaranti som för egen skuld till dess lånet har betalats åter.

Avskrivnings- och investeringslån bör tillsammans motsvara högst två tredjedelar av den sammanlagda investeringskostnaden. Statlig kreditgaranti bör få avse belopp som motsvarar högst hälften av erforderligt kapitaltillskott. Totalt bör statligt kreditstöd i form av lån och garantier få täcka högst två tredjedelar av investeringskostnaden.

Utredningen har föreslagit att den boklåda som skall få stöd måste vara ensam på resp. ort. Vissa remissinstanser pekar på att gränsfall kan förekomma som bör behandlas generöst. Näringsfrihetsombudsmannen framhåller bl. a. att det i undantagsfall kan finnas två små boklådor på samma ort. För egen del ansluter jag mig till utredningens ståndpunkt. Undantag från regeln bör dock kunna förekomma exempelvis när fråga uppkommer om stöd till fullsorterad boklåda på ort där det också finns andra återförsäljare med mycket mindre sortiment av böcker. Det kan också bli tal om att göra undantag för sådana fall då orten i fråga saknar fullsorterad bokhandel *men har två eller flera boklådor med brett sortiment. I det sistnämnda undantagsfallet bör enligt min mening näringsfrihetsrättsliga synpunkter föranleda mycket stor försiktighet från prövningsorganets sida.*

Beträffande handläggningen av statligt kreditstöd till bokhandel föreslår utredningen två alternativ, nämligen antingen att de statliga medlen kanaliseras via BFI eller att en särskild statlig lånenämnd upprättas för ändamålet. Enligt bägge alternativen förutsätts beredningen av låneärenden skötas av BFI, med hänsyn till att de statliga insatserna skall göras i samspel med BFI:s egna.

Remissopinionen är delad på denna punkt. Riksrevisionsverket och branschorganisationerna förordar utredningens alternativ med direkt kanalisering av de statliga medlen via BFI. Bl. a. pekar man på det värdefulla i att kunna anknyta till ett redan existerande organ för kreditstöd till bokhandeln. Andra remissinstanser har stannat för utredningens alternativ med en fristående nämnd. Åter andra förordar att stödet förankras i en existerande myndighet, antingen konsumentverket eller statens kulturråd.

För egen del vill jag till en början framhålla att, som jag tidigare har förordat, kreditstödet till bokhandeln bör ha karaktär av treårig försöksverksamhet. Formerna för ett eventuellt fortsatt statligt engagemang måste bedömas mot bakgrund av erfarenheter som vinnas under försöksperioden. Detta påverkar ställningstagandena i de organisatoriska delarna.

Konsumentverket administrerar det statliga stödet till dagligvaruhandel i glesbygd, som är den enda statliga stödformen till detaljhandel f. n. De erfarenheter som verket härvid tillgodogör sig skulle vara av värde vid hanteringen av det av mig förordade stödet. Verket skall dock i sitt arbete utgå från direkt konsumentpolitiska synpunkter medan det nu föreslagna stödet har en huvudsakligen kulturpolitisk inriktning. Efter samråd med chefen för handelsdepartementet finner jag det därför mindre lämpligt att förlägga handläggningen av stödet till konsumentverket.

Det förefaller däremot rationellt att, såsom utredningen har skisserat, anknyta försöksverksamheten till den enda existerande organisationen för

beredning av liknande frågor, nämligen BFI. BFI har stor sakkunskap om bokhandelns problem genom sin kredit- och konsultverksamhet. Om de statliga insatserna kanaliseras genom BFI nås inte bara administrativa besparingar – utan en sådan ordning kan också utgöra en stimulans för branschen att engagera sig i de låneobjekt som får statligt stöd och därigenom komplettera de statliga insatserna.

När det gäller den närmare utformningen av en administrativ ordning av antytt slag har utredningen föreslagit att statliga representanter utrustade med vetorätt sätts in i BFI:s styrelse. Deras uppgift skulle vara att tillse att de statliga medlen används i linje med de föreskrifter som har utfärdats.

För egen del anser jag starka principiella skäl tala emot en sådan statlig representation i BFI:s styrelse som utredningen har föreslagit. Statlig insyn bör i stället ske dels genom att en av staten utsedd revisor granskar bolagets förvaltning av de statliga medlen, dels genom att BFI varje år inger en verksamhetsberättelse till utbildningsdepartementet. Revisorns granskning bör ske vid återkommande tillfällen under verksamhetsåret.

För att de kulturpolitiska synpunkterna skall bli tillgodosedda vid bedömningen av ansökningar om stöd bör ett remissförfarande till kulturrådet vara obligatoriskt innan BFI fattar beslut om lån med statliga medel eller statliga kreditgarantier. Det är därvid önskvärt att, jämte framställningen, en bedömning av stödbehovet från berörd kommun överlämnas. De anslag som BFI disponerar för ändamålet bör hållas avskilt från BFI:s egna medel.

Jag avser senare att föreslå regeringen att utfärda föreskrifter om utformningen av det statliga stödet och om BFI:s handhavande av detta. Därvid bör de riktlinjer gälla som jag tidigare har angett. Utöver nu nämnda föreskrifter behövs ett avtal mellan staten och BFI vilket bör innehålla bl. a. åtaganden av BFI att handha stödet, att hålla sin egen verksamhet på väsentligen oförändrad nivå samt att vidta de ändringar i bolagsordningen som är nödvändiga.

De förslag som jag här har lagt fram innebär att en förvaltningsuppgift anförtros åt ett enskilt organ, BFI. Myndighetsutövning kan överlämnas till enskilt organ endast med stöd av föreskrift i lag. Jag lägger därför nu också fram ett förslag till den lag som behövs för att prövningen av frågor om kreditstöd skall kunna överlämnas till BFI. Enligt min mening är det nödvändigt att i lagen också ta in en bestämmelse om tystnadsplikt för den som hos BFI har tagit befattning med ärende rörande statligt kreditstöd. Tystnadsplikten bör gälla uppgifter om affärs- eller driftsförhållanden. Jag vill erinra om att brott mot tystnadsplikt är straffsanktionerad i 20 kap. 3 § brottsbalken.

Genom remissförfarandet till kulturrådet får rådet en central roll vid prövningen av ansökningar om statligt kreditstöd. Med hänsyn till ärendenas ofta brådskande karaktär förutsätter jag att rådet söker åstadkomma en skyndsam handläggning av frågorna. För närvarande är det dock inte

möjligt med delegation av beslutsrätt inom någon av rådets nämnder. Om så befinsn erfordrerligt är jag beredd att föreslå regeringen att ändra rådets instruktion för att möjliggöra sådan delegation.

Bokförläggareföreningen har förklarar sig beredd att, därest de statliga medlen skall kanaliseras genom BFI, inbjuda Bokhandlareföreningen att bli representerad i styrelsen för BFI. Bokhandlareföreningen har å sin sida förklarar sig villig att inträda i bolagets styrelse. Det bör vara en förutsättning för att de statliga medlen fördelas av BFI att bokhandlarnas organisation tillförsäkras inflytande på angivet sätt.

Jag kommer i det följande att föreslå att en statlig lånefond inrättas för investeringar i bokhandel. För nästa budgetår föreslås fonden tillföras 1,4 milj. kr. Jag har därvid utgått från att högst hälften av det anvisade beloppet skall användas för avskrivningslån och återstoden för investeringslån. Ramen för de statliga kreditgarantier som skall kunna beviljas enligt mitt förslag bör sättas till 1,5 milj. kr.

Distributionsföretaget Seelig brukar betecknas som bokhandelns grossist rörelse. Företaget ägs av ett antal bokhandlare samt Svenska bokhandlareföreningen. Sedan gammalt sköter Seelig expeditionen från förlagen till fackbokhandeln och samordnar frakter, returer samt bokhandelsbeställningar till förlagen. Seelig har också övertagit lagerhållning och distribution för ett antal mindre och medelstora förlags räkning. Vidare håller Seelig ett s. k. kompletteringslager.

Seeligs kompletteringslager består av böcker inköpta i mindre kvantiteter främst från de förlag som inte har överlätit sina lager i konsignation till företaget utan håller eget centrallager och försäljningsorganisation. Från kompletteringslagret sker leveranserna av småorder till A-boklådorna och praktiskt taget alla order till de B-boklådor som begagnar sig av Seelig som grossist. Tillsammans taget omfattar Seeligs lagerhållning – konsignations- och kompletteringslagren – praktiskt taget alla tillgängliga titlar (utom läroböcker) från svenska förlag.

Till Seeligs lagerhållning är knutet ett reordersystem som introducerades år 1974. Systemet syftar till att hjälpa huvudsakligen mindre och medelstora boklådor att hålla ett brett sortiment. Boklådor som är anslutna till systemet slipper de tidsödande inventeringar och kompletteringsbeställningar till ett stort antal förlag som annars skulle krävas. Det blir genom systemet möjligt att hålla bredd i sortimentet men med färre exemplar per titel.

Seelig redovisar att kompletteringslagret går med förlust, vilket gör årliga täckningsbidrag från övriga rörelsegrenar inom företaget nödvändiga. Seelig kan inte erbjuda lika förmånliga rabattvillkor som de förlag som säljer direkt till bokhandeln. Vid sådana direktköp utgår bl. a. årsbonus. Detta har bidragit till att många boklådor har avstått från att gå med i reordersystemet.

Utredningen finner det vara av stort värde om boklådorna i större ut-

sträckning än f. n. ansluter sig till reordersystemet. Därför föreslås ett statligt bidrag utgå till Seelig för täckande av företagets underskott av kompletteringslagret samt för att göra det möjligt för företaget att lämna viss rabatt vid köp från kompletteringslagret.

Meningarna om utredningens förslag i denna del är delade bland remissinstanserna, även om det inte direkt avstyrks annat än i ett par fall. Från många håll framhålls att ett fungerande reordersystem utgör en viktig hjälp för främst mindre boklådor. Vad man är tveksam till är det föreslagna stödets konstruktion. Farhågor uttrycks för att Seelig genom stödet skulle få konkurrensfördelar i förhållande till dels de förlag som har egen lagerhållning och försäljningsorganisation, dels Pressbyråföretagens distributionsföretag Presam som via sitt eget centrallager betjänar ett stort antal återförsäljare av bl. a. böcker.

För egen del får jag anföra följande. Som allmänt vitsordas av remissinstanserna ligger det ett stort intresse i att bokdistributionen effektiviseras. Ett reordersystem av den typ som Seelig utvecklats har en stor funktion att fylla för främst de mindre A-boklådorna och kan på ett värdefullt sätt hjälpa dessa boklådor att hålla ett brett sortiment. Därför kan, vilket också Bokhandlareföreningen framhåller, betydande fördelar uppnås för en stor del av landets boklådor om Seeligs kompletteringslager får stöd.

Med hänsyn till den betydelse för bokhandelns lagerhållning som Seeligs kompletteringslager och reordersystem kan ha vill jag förordas ett stöd till Seelig i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag. Företaget skall alltså tillförsäkras ett förlusttäckningsbidrag samt ett bidrag för att kunna erbjuda rabatter vid köp från kompletteringslagret. Dessa rabatter bör emellertid vara lägre än de som förlag med egen försäljningsorganisation erbjuder. Mellan staten och Seelig bör ett avtal träffas som närmare reglerar användningen av de statliga medlen och garanterar statlig insyn genom en revisor i skötseln av kompletteringslagret. Revisorns granskning bör ske vid återkommande tillfällen under verksamhetsåret.

Vad jag förordat innebär att det även fortsättningsvis kan löna sig för bokhandeln att göra direktköp från förlagen. Seeligs rabatt skall vara så inpassad till volymen av gjorda inköp att Seeligs kunder bland B-boklådor inte gynnas i förhållande till Presams kunder. Den enda konkurrensnackdelen från det senare företagets synvinkel blir i så fall att Seeligs kompletteringslagrets existens tryggas. Jag vill på den punkten erinra om att Seeligs lager rymmer många fler titlar än Presams.

Sammanfattningsvis vill jag beträffande det föreslagna stödet till Seeligs kompletteringslager understryka att det inte heller framgent kommer att vara förmånligare strikt ekonomiskt sett för boklådorna att gå via kompletteringslagret jämfört med att köpa direkt från vart och ett av de aktuella förlagen. Fördelen med ett stöd till lagret består i stället i att många bokhandlare lättare kan upprätthålla en god sortimentsbredd.

Samtidigt står det klart att, som Bokhandlareföreningen också påpekar,

de största boklådorna knappast är betjänta av reordersystemet. De måste ha en omfattande lagerhållning också av titlar som inte omfattas av reordersystemet. Med den förordade utformningen av stödet har jag vidare grundad anledning utgå från att marknadsandelarna inte på ett avgörande sätt rubbas mellan de olika distributionsorganisationer som f. n. finns inom bokbranschen.

Från såväl branschorganisationerna som grossistföretagen Seelig och Presam uttalas en vilja att söka nya samarbetsformer och lösningar som förbättrar distributionen av böcker. Sådana strävanden bör välkomnas. Jag är beredd att överväga en omprövning av nuvarande stödordning redan under försökstidens gång, om det inom ramen för en oförändrad medelstilldelning för ändamålet går att finna en bidragskonstruktion som underlättar sortimentsbredden för boklådorna och samtidigt främjar samarbete mellan olika distributörer. Jag har anledning utgå från att Seelig kommer att delta i sökandet av sådana gemensamma lösningar. För egen del är jag vidare beredd att om så befinns påkallat låta komplettera föreliggande utredningsmaterial med en skyndsamt utredning av förhållandena inom bokdistributionen.

Beträffande utredningens förslag till fraktstöd är remissinstanserna i allmänhet positiva även om åtskilliga — i likhet med utredningen — understryker att det är svårt att konstruera ett från alla synpunkter rättvist fraktstöd för böcker som distribueras till bokhandeln. Det framhålls också att begränsningen av stödet till boklådor i stödområdet inte är rättvis genom att det finns boklådor även utanför stödområdet som belastas med höga fraktkostnader. Ytterligare en invändning som rests går ut på att stödets konstruktion gynnar Seeligs kunder och missgynnar Presams, varav många säljer kvalitetsböcker i begränsad utsträckning på orter utan A-boklåda och på långt avstånd från Stockholm. Jag delar den tveksamhet som uttryckts beträffande det föreslagna fraktstödet och är därför inte beredd att lämna förslag i frågan.

Rörande behovet av särskilda utbildningsinsatser råder allmän enighet bland remissinstanserna. En förbättrad utbildning på företagsledarplanet anges som en huvudförutsättning för att övriga åtgärder skall lyckas. Från branschhåll framhålls att medelåldern är hög bland boklådeinnehavarna. Många boklådor kommer att under den närmaste tioårsperioden byta ägare, vilket ytterligare understryker behovet av en branschanpassad satsning på utbildning i sådana ämnen som priskalkylering, ekonomisk kontroll och planering, personalledning, försäljningsteknik och marknadsföring.

Även jag anser att en satsning på en för bokhandeln avpassad företagsledarutbildning är mycket angelägen. En sådan satsning kan ses som en viktig grundförutsättning bl. a. för att många boklådeinnehavare skall kunna anpassa sig till det nya läget med fri konkurrens inom handeln med böcker. Utbildningen bör lämpligen ske i form av kurser. Det är motiverat med

statliga bidrag under försöksperioden för att underlätta för branschen att få igång en företagsledareutbildning av äsyftat slag. Jag kommer i det följande att föreslå ett bidrag för utformning och genomförande av ett kursprogram för företagsledareutbildning. En förutsättning bör vara att man från bransch och deltagare bidrar med minst lika mycket. Ett förslag till medelsanvändning och kostnadsfördelning bör utarbetas av branschorganisationerna. Det bör därefter ankomma på regeringen att närmare föreskriva hur de statliga bidraget skall användas.

Utredningen föreslår också att möjligheterna undersöks att knyta i första hand fortbildning av bokhandelsmedhjälpare till bibliotekshögskolan i Borås. Remissinstanserna ställer sig mycket positiva till förslaget.

Även jag anser att det är angeläget att pröva möjligheterna att förlägga viss fortbildning av bokhandelsmedhjälpare till bibliotekshögskolan. Den bör i första hand kunna ske i form av enstaka kurser. Förutsättningarna för att på längre sikt förlägga även en grundutbildning av i första hand bokhandelsmedhjälpare till högskolan bör också prövas. Det ankommer på UHÅ och styrelsen för Göteborgs högskoleregion att uppmärksamma frågan. Det bör vara möjligt att redan i slutet av nästa budgetår försöksvis genomföra en fortbildningskurs av angivet slag som enstaka kurs.

De förslag till bokhandelsstöd som jag har lagt fram tidigare tar i första hand sikte på att förbättra situationen för boklädor med ett brett sortiment, främst på mindre och medelstora orter. Det finns emellertid anledning att erinra om att många orter redan idag saknar en väl sorterad boklåda. Uppskattningsvis 1,3 miljoner av landets invånare bor t. ex. i kommuner som saknar A-boklåda.

Det framstår mot denna bakgrund som mycket angeläget att pröva alternativa former för distribution av böcker. Ett sådant alternativ är postorderförsäljning. Bokhandelsutredningen skisserar ett sådant avgränsat försök knutet till folkbiblioteken i en region. Norrbottens län anges som ett lämpligt försöksområde. Remissopinionen inkl. branschorganisationerna är övervägande positiva till idén. I fråga om den praktiska utformningen framförs en rad synpunkter och förslag.

För egen del finner jag utredningens uppslag väl värt att pröva. Det bör ankomma på statens kulturråd att närmare utreda förutsättningarna och genomföra ett försök med postorderförsäljning av böcker genom bibliotek. Försöket bör vara avgränsat till Norrbottens län och i första hand avse orter som saknar fullsorterad boklåda. Det bör vidare genomföras i nära samarbete med bokhandeln inom länet. Bibliotekens uppgift bör inskränka sig till att tillhandahålla beställningsblanketter och rådgivning, medan själva hanteringen av beställningarna bör ske i bokhandeln. Det bör ankomma på kulturrådet att i samråd med berörda bibliotek avgöra om hela bokhandels Sortimentet skall tillhandahållas för beställning eller endast ett mindre urval. Beträffande priset på de böcker som beställs genom postor-

der via bibliotek bör det vara möjligt att nå en överenskommelse med bokhandeln som går ut på att priset inte skall vara högre än i bokhandeln.

Försöksperioden bör, som kulturrådet föreslår, vara ett och ett halvt år. Jag beräknar i det följande medel för försöket. Det statliga stödet bör avse dels kulturrådets utrednings- och utvärderingskostnader i samband med försöket, dels de kostnader för de informationsinsatser m. m. som kan visa sig erforderliga.

6 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till lag om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

7 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. antaga förslaget till lag om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,
2. godkänna de riktlinjer för stöd till bokhandel som jag har förordat,
3. medge att statlig garanti för lån till investeringar i bokhandel beviljas intill ett belopp av 1 500 000 kr.,
4. bemyndiga regeringen att i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag har förordat träffa avtal
 - a) med Bokbranschens finansieringsinstitut aktiebolag om bolagets handhavande av stödet till bokhandel,
 - b) med Aktiebolaget Seelig & Co om användningen av stödet till bolagets kompletteringslager.
5. besluta om inrättande av en lånefond för investeringar i bokhandel.

I fråga om anslagsberäkningar för budgetåret 1977/78 återkommer jag i det följande.

8 Anslagsberäkningar

DRIFTBUDGETEN

Bokhandelsstöd

Nytt anslag (förslag) 1 300 000

Jag har tidigare redogjort för mina ställningstaganden i fråga om olika stödinsatser för bokhandeln.

Min anslagsberäkning framgår av följande sammanställning.

Stöd till kompletteringslager	1 100 000
Utbildningsinsatser	100 000
Försök med postorderförsäljning av böcker genom bibliotek	100 000
	<u>1 300 000</u>

Eventuella kostnader för infriande av statliga kreditgarantier bör få belasta förevarande anslag.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bokhandelsstöd* för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 300 000 kr.

KAPITALBUDGETEN

E Fonden för låneunderstöd

Lån för investeringar i bokhandel

Nytt anslag (förslag) 1 400 000 kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående om en särskild lånefond för investeringar i bokhandel hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån för investeringar i bokhandel* för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 1 400 000 kr.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om tillfälligt överlämnande av förvaltningsuppgift inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	2
1 Inledning	3
2 Nuläge	4
2.1 Bakgrund	4
2.2 Grossistledet	4
2.3 Detaljistledet	6
2.4 Förlagens direktförsäljning	8
2.5 Utvecklingen efter avskaffandet av bruttoprisförbudet på böcker	9
2.6 Bokbranschens finansieringsinstitut	9
2.7 Bokhandelns internutbildning	10
3 Bokhandelsutredningen	10
3.1 Utgångspunkter för förslagen	10
3.2 Kreditstöd	11
3.3 Stöd till kompletteringslager	12
3.4 Fraktstöd	13
3.5 Utbildningsinsatser	14
3.6 Postorderförsäljning genom bibliotek	14
4 Remissyttranden	15
5 Föredraganden	22
6 Upprättat lagförslag	33
7 Hemställan	33
8 Anslagsberäkningar	33
9 Beslut	34

